

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาบุคคลให้มีคุณภาพให้เป็นทรัพยากรทาง
ปัญหาที่มีค่าของชาติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษา ดัง
พระบรมราโชวาทที่ได้ัญเชิญมานี้ ว่า

การศึกษาเป็นเครื่องมืออันสำคัญในการพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติ
ทัศนคติ ค่านิยม และคุณธรรมของบุคคลเพื่อให้เป็นพลเมืองดี มีคุณภาพและ
ประสิทธิภาพ เมื่อบ้านเมืองประกอบไปด้วยพลเมืองที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ
การพัฒนาประเทศชาติก็ย่อมทำได้โดยสะดวกราบรื่น ได้ผลที่แน่นอนและรวดเร็ว
(ภูมิพลอดุลยเดช 2527 : 298)

รัฐบาลตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาลดลงมา โดยกำหนดนโยบายการศึกษาไว้ใน
แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 (2520 : 1) เพื่อมุ่งสร้างเสริมคุณภาพของพลเมืองให้
สามารถดำรงชีวิต และทำประโยชน์แก่สังคม การศึกษาในระดับมัธยมศึกษาได้มีส่วนในการพัฒนา
ประเทศที่สำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากการศึกษาระดับนี้จะผลิตกำลังคนในระดับกลางซึ่งเป็นกำลังสำคัญ
ของชาติในปัจจุบัน ไปสู่สังคม ตามแนวคิดหลักของการศึกษาแบบพัฒนานิยมถือว่าโรงเรียนมีความ
สัมพันธ์กับสังคมมากขึ้นที่จะต้องเตรียมนักเรียนให้พร้อมที่จะไปอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขปรับตัว
ได้อย่างดีและรู้จักแก้ปัญหาได้ กระบวนการเรียนการสอนจึงมีความสำคัญพอๆกับเนื้อหาซึ่งเป็น
ส่วนประกอบของหลักสูตรที่จะส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักตนเองและสังคม เนื้อหาที่ได้รับความสนใจ
เป็นพิเศษคือ สังคมศึกษา (ไพฑูริย์ สันลาวัฒน์ 2529 : 82-83) เหตุที่ให้ความสำคัญและความ
สนใจในวิชาสังคมศึกษาเพราะ สังคมศึกษาเป็นวิชาที่มีความสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่แก่
สังคม ดังข้อคิดเห็นของนักการศึกษาที่สำคัญๆ หลายท่าน เช่น เอ็ดเวิร์ด เอ. ครุก (Edward
A. Krug 1960 : 300) โจนาธาน ซี แมคเลนดอน (Jonathon C. McLendon 1960 : 4)
มัวร์ส พี มอฟแฟตต์ (Maurice P. Moffatt 1963 : 10) และเอ็ดวิน เฟนตัน (Edwin
Fenton 1966 : 1) ได้มีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันสรุปได้ว่า วัตถุประสงค์ที่สำคัญของวิชา

สังคมศึกษา คือ การฝึกอบรมนักเรียนเพื่อเตรียมนักเรียนให้เป็นพลเมืองที่มีประสิทธิภาพ รู้จักคิดอย่างวิเคราะห์วิจารณ์ พัฒนาเจตคติ ค่านิยมที่ถูกต้องเหมาะสมกับสภาพสังคม ตลอดจนรู้จักสิทธิและหน้าที่ในฐานะสมาชิกที่ดีของสังคมประชาธิปไตย วิชาสังคมศึกษานับว่ามีความสำคัญมาก จึงเป็นวิชาบังคับที่นักเรียนทุกคนต้องเรียน เพื่อที่จะได้รับประสบการณ์ขั้นพื้นฐานอันจะเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในสังคมต่อไป ดังวัตถุประสงค์ของหลักสูตรสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (2523: 43) ระบุไว้ชัดเจนเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ และสามารถคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ ตลอดจนเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ในฐานะที่เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมทุกระดับ เริ่มตั้งแต่ระดับครอบครัวไปสู่ระดับชุมชนระดับประเทศและระดับโลกตามลำดับ

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า วิชาสังคมศึกษามีเป้าหมายสำคัญที่จะช่วยพัฒนานักเรียนให้สอดคล้องกับลักษณะที่สังคมและประเทศชาติต้องการ ศึกษารพัฒนาทักษะทางสังคม ปลูกฝังคุณธรรม สร้างเสริมแนวคิด เจตคติและค่านิยมที่เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบันให้แก่ นักเรียน ดังที่ ดักลาส พี มอลคอล์ม (Danglass P.Malcolm 1967: 104) มีความเห็นว่าการสอนสังคมศึกษาไม่เพียงแต่จะให้ความรู้ในด้านเนื้อหาอันเป็นข้อเท็จจริงเท่านั้น ยังต้องอาศัยองค์ประกอบต่างๆ เป็นพื้นฐาน ได้แก่ แนวความคิด หลักการต่างๆ ทักษะและค่านิยม องค์ประกอบเหล่านี้จะให้นักเรียนสามารถเข้าใจและเกิดการเรียนรู้ ก่อให้เกิดกระบวนการในการสรุป การพัฒนาทักษะ เจตคติ ค่านิยม ตลอดจนอุปนิสัยอันสำคัญอันจะนำไปสู่จุดหมายปลายทางในเรื่องของความคิด ความเข้าใจ ในที่สุด โจนธาณ ซี แมคเลนดอน (Jonathon C.Mclendon 1960: 4) อธิบายว่าลักษณะเนื้อหาวิชาสังคมศึกษานั้นเป็นการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม โดยมีรากฐานเนื้อหาวิชาและวิธีการมาจากสังคมศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วย ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ จิตวิทยาสังคม ปรัชญา สังคมวิทยา มานุษยวิทยา รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และกฎหมาย จึงมีขอบข่ายวิชากว้างขวางและครอบคลุมไปถึงสาขาวิชาอื่นๆ จากลักษณะวิชาดังกล่าวจะเห็นว่าการเรียนการสอนสังคมศึกษาค่อนข้างเป็นนามธรรม และมีลักษณะเป็นการบรรยาย และท่องจำเป็นส่วนมาก ดังนั้นการเรียนการสอนสังคมศึกษาจึงเป็นส่วนสำคัญที่สุด เนื่องจากจุดมุ่งหมายสำคัญของการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา ก็เพื่อให้นักเรียนสามารถเรียนรู้บรรลุจุดประสงค์การเรียนทุกคน ซึ่งย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ที่เอื้ออำนวยหลายประการประกอบกัน การเรียนการสอนที่จะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้ได้ ต้องอาศัยปัจจัยหลายประการ ดังที่นักการศึกษา และนักจิตวิทยาได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนไว้ดังนี้ คือ

มิเชล เจ ดันกิน และบรูซ เจ บิดเคิล (Michael J. Dankin and Bruce J. Biddle 1974: 38-48) นักจิตวิทยาได้นำเสนอรูปแบบของการศึกษาเกี่ยวกับการเรียนการสอนในชั้นเรียน โดยจำแนกตัวแปรที่ใช้ศึกษาแยกได้ดังนี้

1. ตัวแปรเกี่ยวกับครู (Presage variable) ได้แก่ ภูมิหลังของครู ประสบการณ์สอนของครูและคุณลักษณะของครู เช่น ทักษะในการสอน ความรู้ของครู บุคลิกภาพของครู เจตคติของครูที่มีต่อวิชาชีพ เป็นต้น ตัวแปรดังกล่าวเหล่านี้จะมีผลมากน้อยในระดับต่างกันขึ้นอยู่กับครูแต่ละคน

2. ตัวแปรเกี่ยวกับนักเรียนและสิ่งแวดล้อม (Context variable) หมายถึง ประสบการณ์เดิมของนักเรียน เช่น สถานภาพทางเศรษฐกิจพื้นฐานทางสังคม คุณสมบัติส่วนตัวของนักเรียน เช่น ความสามารถ ความรู้พื้นฐานและเจตคติที่มีส่วนสำคัญต่อการเรียนรู้ได้ช้าหรือเร็ว นอกจากนี้ยังรวมถึงโรงเรียนหรือชุมชนโดยรอบเช่น บรรยากาศ การเดินทางไป-กลับโรงเรียน ขนาดของห้องเรียน สื่อการเรียน เป็นต้น

3. ตัวแปรเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอน (Process variable) หมายถึง กิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน ทั้งกิจกรรมของครูและของนักเรียน

4. ตัวแปรที่เกี่ยวกับผลผลิตของการสอน (Product variable) ผลผลิตที่น่าจะหมายถึงความเจริญงอกงามในตัวนักเรียนหรือการเรียนรู้นั่นเอง การศึกษาเกี่ยวกับผลผลิตของการสอนส่วนใหญ่จะเน้นที่การได้เรียนรู้เนื้อหาสาระ ทักษะและเจตคติ ซึ่งเป็นความเจริญงอกงามขณะนั้นของนักเรียนที่จะสัมพันธ์กับจุดหมายปลายทางของการจัดการศึกษา เป็นการหวังผล ระยะยาวในตัวนักเรียน คือต้องการให้นักเรียนได้สำเร็จออกไปเป็นพลเมืองที่มีประสิทธิภาพ เครื่องมือที่ใช้ส่วนใหญ่จะเป็นข้อสอบหรือแบบทดสอบ

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2526: 12-21) ได้เสนอแนวทางการพัฒนาระบบการสอน สิ่งจำเป็นพื้นฐานของการสอนที่จะต้องศึกษาอย่างละเอียด คือองค์ประกอบของการเรียนการสอน มีอยู่ด้วยกันสามส่วน คือ ครู นักเรียน และปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ดังแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 องค์ประกอบของการเรียนการสอน
 สิ่งที่น่ามาก่อนระหว่างครูและนักเรียนจะมาพบกัน

องค์ประกอบเกี่ยวกับด้านครู สิ่งจำเป็นพื้นฐานครูจะต้องมีคือ พื้นฐานทางด้านวิชาการที่มีความสามารถในวิชาที่สอน และมีความสามารถในการปฏิบัติเกี่ยวกับวิธีและเทคนิคการสอน พื้นฐานทางด้านส่วนตัวของครู ในด้านอื่นๆ เช่น เพศ อายุ วุฒิ ประสบการณ์ในการทำงาน และสถานภาพทางสังคมของครู หักกันคิดต่อการสอน สิ่งเหล่านี้จะเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงคุณภาพของการสอน

องค์ประกอบด้านนักเรียน ข้อมูลส่วนตัวและพื้นฐานความรู้ คิมนักเรียนเป็นสิ่งสำคัญที่ครูจะต้องทำการศึกษาย่างละเอียด ข้อมูลนี้จะเป็นส่วนมากำหนดในการจัดระบบการสอนให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพตรงกับความต้องการ ความสามารถ ความสนใจของนักเรียน และสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ในหลักสูตร ข้อมูลนักเรียนนั้นอาจจะทำการศึกษาค้นคว้าได้ดังนี้ เช่น

1. ความสามารถในการเรียนรู้
2. วิธีการแสวงหาความรู้
3. ความสนใจ เจตคติ
4. ความตั้งใจเรียน

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน การเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ครูนำเสนอให้ และปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน ซึ่งครูเป็นผู้สร้างบรรยากาศทางจิตวิทยา ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ จะให้เกิดขึ้นเป็นรูปแบบใด โดยการสร้างเงื่อนไขและสถานการณ์เรียนรู้ให้กับนักเรียน ทั้งนี้ครูจะต้องพิจารณาเลือกรูปแบบการสอน และสร้างปฏิสัมพันธ์กับนักเรียน ซึ่งพอสรุปได้ตามแผนภูมิที่ 2 ดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 2 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน

(วิชัย วงษ์ใหญ่ 2526: 20)

จากข้อความดังกล่าวข้างต้น เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่า การเรียนการสอนประกอบด้วย ครู นักเรียน การจัดการเรียนการสอน อันได้แก่ วัสดุสอนและกิจกรรม สื่อการเรียนการสอน การวัด และประเมินผลการเรียนรวมทั้งสภาพแวดล้อมทางโรงเรียน ดังนั้นการเรียนการสอนต้องอาศัย ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกัน ที่จะส่งเสริมให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ ผลตามจุดมุ่งหมายได้นั้น ผู้วิจัยสนใจใคร่จะศึกษาหาปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนการสอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวิชาสังคมศึกษา ด้วยการรวบรวมข้อระทง (Item) ที่คิดว่าเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเรียน การสอนในด้านเกี่ยวกับครู นักเรียน การจัดการเรียนการสอน และสภาพแวดล้อมทางโรงเรียน โดยให้ครูสังคมศึกษาและนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายพิจารณาตัดสินให้น้ำหนัก ปัจจัยที่มีผลต่อ การเรียนการสอน ทั้งนี้ก็เพื่อจะทราบว่ามีปัจจัยใดบ้างที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอน เพื่อจะ สามารถใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมและควบคุมให้มีปัจจัยดังกล่าว เพื่อช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมาย ของการจัดการเรียนการสอนให้มากที่สุด

อย่างไรก็ตามการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ได้มีการวิจัย เกี่ยวกับการเรียนการสอนอยู่มาก แต่ส่วนใหญ่จะเป็นการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ของวิธีสอนแบบ ต่างๆว่าให้ผลแตกต่างกันอย่างไรในสภาพการณ์นั้นๆ แต่การวิจัยที่ตรงประเด็นว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่ มีผลให้การเรียนการสอนสังคมศึกษามีผลน้อย นับว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจและสำคัญอย่างยิ่ง เพราะ การทราบถึงปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนการสอนย่อมจะนำมาใช้เพื่อช่วยเหลือแนะนำครู นักเรียน ให้ได้ใช้ความสามารถและศักยภาพที่มีอยู่ให้มากที่สุด

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนการสอนสังคมศึกษา ตามการรับรู้ของครูสังคมศึกษา และนักเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร ในด้านต่อไปนี้

1. ปัจจัยด้านครูสังคมศึกษา
2. ปัจจัยด้านนักเรียน
3. ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอน
4. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางโรงเรียน

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ได้ทำการวิจัย เฉพาะปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนการสอนสังคมศึกษา

ตามการรับรู้ของครูสังคมศึกษา และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในกรุงเทพมหานคร ในด้านครูสังคมศึกษา นักเรียน การจัดการเรียนการสอน และสภาพแวดล้อมทางโรงเรียน

2. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ภาคปลาย ปีการศึกษา 2529

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. เป็นแนวทางแก่ครูสังคมศึกษา และผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาในระดับนี้ ในการแก้ไข ปรับปรุง และหรือส่งเสริมพัฒนาการเรียนการสอนสังคมศึกษา ให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
2. เป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวข้องต่อไป

คำจำกัดความของการวิจัย

วิจัย หมายถึง ลักษณะหรือข้อปฏิบัติที่เป็นสาเหตุส่งผลต่อการเรียนการสอนสังคมศึกษา

วิจัยด้านครูสังคมศึกษา หมายถึง สมรรถภาพทางครูสังคมศึกษา บุคลิกลักษณะของครูสังคมศึกษาที่มีผลต่อการเรียนการสอนสังคมศึกษา

วิจัยด้านนักเรียน หมายถึง ทักษะในการเรียน บุคลิกลักษณะของนักเรียนที่มีผลต่อการเรียนการสอนสังคมศึกษา

วิจัยด้านการจัดการเรียนการสอน หมายถึง วิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลการเรียนการสอนที่มีผลต่อการเรียนการสอนสังคมศึกษา

วิจัยด้านสภาพแวดล้อมทางโรงเรียน หมายถึง สภาพแวดล้อมทางกายภาพ บรรยากาศภายในชั้นเรียนที่มีผลต่อการเรียนการสอนสังคมศึกษา

การรับรู้ หมายถึง ความรู้สึกที่เป็นผลของความรู้ และประสบการณ์เดิม